

KURUMLAR VERGİSİ MÜKELLEFLERİ AÇISINDAN DEVLET TAHVİLLERİ VE HAZİNE BONOSU FAİZLERİNDE ELDE ETME

Celal ÇELİK
Hesap Uzmanı

Selim VURAL
Hesap Uzmanı

(Vergi Dünyası-Temmuz 1996)

I— GİRİŞ

Kamu borçlanma gereğinin oldukça yüksek düzeylere ulaştığı ülkemizde, devlet iç borçlanma senetleri genel ekonomi içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.⁽¹⁾ Ülkemizdeki şirketlerin son yıllardaki gelir tablolarının incelenmesinden görüleceği üzere hazine bonusu ve devlet tahvillerine ait faiz gelirleri ve repo gelirleri gibi esas faaliyet konusu dışındaki gelir kalemlerinin şirket gelirleri içindeki payı oldukça yükselmiştir.

Bu ekonomik ortamda ticari işletmelerin, özellikle de büyük sermaye şirketlerinin portföylerinde buldukları devlet tahvili ve hazine bonolarından sağladıkları gelirlerin hangi dönemde elde edilmiş sayılacağı ve hangi dönemin matrahına dahil edileceği önemli bir tartışma konusu olmaktadır. Sorun Türk Vergi Sisteminde, ticari kazanç ve buna bağlı olarak kurum kazancında elde etme ölçüsü olan "Tahakkuk Esası"nın yeterince açıklığa kavuşturulamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle tahakkuk esasının; dönemsellik ilkesi ve değerlendirme hükümleri ile birlikte ayrıntılı olarak açıklanması ihtiyacı doğmuştur.

Bu yazıda hazine bonusu, devlet tahvili ve özel sektör tahvil faizlerinin vergilendirilmesi konusu aktifinde bu menkul kıymetleri bulduran kurumlar açısından ayrıntılı olarak incelenmiştir.

II— KURUM KAZANCININ ELDE EDİLMESİYLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR

A— Genel Açıklama

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda vergiyi doğuran olay gelirin elde edilmesi olarak belirlenmiştir. Teorik olarak bir kurumun elde ettiği gerçek gelir, ancak kurumun tüzel kişiliğinin son bulmasından sonra hesaplanabilir. Ancak vergi kanunlarında vergileme için kurumların tüzel kişiliğinin sona ermesi beklenmeksizin, bir takım objektif düzenlemeler yapılmak suretiyle kurumların sonsuz faaliyet süreleri vergilendirme dönemlerine ayrılmıştır. Kurumlar vergisinde vergilendirme dönemi olarak hesap dönemi baz alınmıştır. Bu noktada vergileme açısından iki husus büyük önem taşımaktadır.

— Elde etme hangi esasa bağlanmıştır?

— Bir hesap döneminde oluşan gelir nasıl tespit edilecek, nelerden oluşacaktır?

Uygulamada bu iki sorun "tahakkuk esası" ve "dönemsellik ilkesi" olarak adlandırılan kavramların doğmasına yol açmıştır. Yazımızın takip eden bölümlerinde bu kavramlar açıklanmıştır.

B— Kurum Kazancının Tespitinde Tahakkuk Esası Geçerlidir

1— Tahakkuk Esasının Tanımı ve Önemi

Tahakkuk sözlük anlamı olarak "Gerçekleşme" demektir.⁽²⁾ Tahakkuk esasıyla ilgili bir tanımlama vergi kanunlarında yapılmış değildir. Ancak yerleşmiş tanımlamalara göre tahakkuk gelirin mahiyet ve tutar itibarıyla kesinleşmesidir.⁽³⁾ Bir gelirin tahakkuk etmesi için geliri doğuran muamelelerin eksiksiz olarak

tekemmül etmiş olması gereklidir. Bir geliri doğuran muameleler tamamlanmadan alıcıdan malın bedeli tam olarak tahsil edilse bile gelir tahakkuk etmiş sayılmaz. Örneğin temelden yapılan daire satışlarında durum böyledir.

Kurumlar Vergisi ve GVK.'nda yer alan ticari kazançlarda elde etme tahakkuk esasına bağlanmıştır. Bu nedenle sözkonusu gelirlerle ilgili yasa hükümlerinin ortaya konması tahakkuk esasının sınırlarının belirlenmesini sağlayacaktır.

5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde; "Kurumlar Vergisi, birinci maddede yazılı mükelleflerin bir hesap dönemi içinde elde ettikleri safi kurum kazancı üzerinden hesaplanır." denildikten sonra maddenin 1. fıkrasında safi kurum kazancının tespitinde Gelir Vergisi Kanunu'nun ticari kazanç hakkındaki hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Şu halde gerek kurum kazancının tespitinde ve gerekse ticari kazancın tespitinde 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 37. madde ve devamı hükümleri uygulanacaktır.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 37. maddesinin sondan bir önceki fıkrasında ticari kazancın Vergi Usul Kanunu hükümlerine ve bu Kanunda yazılı gerçek (Bilanço veya işletme hesabı esas) veya götürü usullere göre tespit edileceği hükmü yer almıştır.

Gerçek usulde ticari kazanç Gelir Vergisi Kanunu'nun 37. maddesinde de belirtildiği gibi bilanço hesabı esasına veya işletme hesabı esasına göre tespit edilir.

Bilanço esasına göre ticari kazanç aynı kanunun 38. maddesinde teşebbüsteki öz sermayenin hesap dönemi sonunda ve başındaki değerleri arasındaki müspet fark olarak tanımlandıktan sonra ticari kazancın bu suretle tespit edilmesi sırasında, Vergi Usul Kanunu'nun değerlemeye ait hükümleri ile bu Kanunun 40 ve 41. maddeleri hükümlerine uyulacağı belirtilmiştir.

Bilançonun tanımı ve öz sermayenin hesaplanma şekli ise 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 192. maddesinde yapılmıştır.

Bu madde hükmüne göre bilanço: "Envanterde gösterilen kıymetlerin tasnifli ve karşılıklı olarak değerleri itibarıyla tertiplenmiş hülasasıdır.

Bilanço Aktif ve Pasif olmak üzere iki tabloyu ihtiva eder.

Aktif tablosunda mevcutlar ile alacaklar (ve varsa zarar); pasif tablosunda borçlar gösterilir.

Aktif toplamı ile borçlar arasındaki fark, müteşebbisin işletmeye mevzu varlığını (öz sermayeyi) teşkil eder" şeklinde tanımlanmıştır.

İşletme hesabına göre ticari kazanç Gelir Vergisi Kanunu'nun 39. maddesinde bir hesap dönemi içinde elde edilen hasılat ile giderler arasındaki müspet farktır.

(Elde edilen hasılat, tahsil olunan paralarla tahakkuk eden alacakları; giderler ise tediye olunan ve borçlanılan meblağları ifade eder)" şeklinde tanımlanmış; ticari kazancın bu suretle tespit edilmesi sırasında Vergi Usul Kanunu'nun değerlemeye ait hükümleri ile bu Kanunun 40 ve 41. maddeleri hükümlerine uyulacağı belirtilmiştir.

İşletme hesabının tanımı ise 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 194. maddesinde yapılmıştır. Buna göre işletme hesabı:

"İşletme hesabının sol tarafını gider, sağ tarafını hasılat kısmı teşkil eder.

Gider Kısmına: Satın alınan mallar veya yaptırılan hizmetler karşılığında ödenen veya borçlanılan paralar ile işletme ile ilgili diğer bütün giderler;

Hasılat Kısmına: Satılan mal bedeli veya yapılan hizmet karşılığı olarak tahsil edilen paralarla tahakkuk eden alacaklar ve işletme faaliyetlerinden elde edilen diğer bütün hasılat kaydolunur." şeklinde tanımlanmıştır.

Yukarıda sözü edilen madde hükümlerinin incelenmesinden açıkça anlaşılacağı üzere, **yasa koyucunun ticari kazancın tespitinde; gerek gelirin elde edilmesinde ve gerekse giderlerde ilke olarak sadece fiili ödeme veya fiili tahsili değil tahakkuk esasını da benimsediği anlaşılmaktadır.** Diğer bir deyimle ticari kazancın tespitinde tahakkuk eden alacaklar ve borçlanılan meblağlar da esas alınacaktır. Bilanço esasında tahakkuk esasına bağlı olma muhasebe tekniği gereğidir. İşletme hesabı esasında da yasa koyucu bu hususu açıkça ifade etmiştir.

Öte yandan GVK.'nın 39. maddesinde belirtilen "tahakkuk eden alacak" ve "tahakkuk eden borç" kavramının açıklanmasında yarar vardır. Borçlar hukukunda alacaklar ve borçlar ifa zamanına göre "muaccel", "müeccel" ve "şarta bağlı" olarak tanımlanabilmektedir.⁽⁴⁾

Borcun ifası, sözleşme veya yasa ile bir "ecel" (vadeye, süreye) bağlanmışsa "müeccel borç" söz konusudur. Müeccel (süreye bağlı) borçlarda vadenin (ifa gününün) gelmesiyle alacak "muaccel" olur ve alacaklı borcun ifasını ancak o zaman isteyebilir.⁽⁵⁾ Tanımlamada geçen "ecel" (aynı anlamda vade) deyimini ileride kesinlikle meydana gelecek bir olayı ifade eder. Bu belli bir tarih veya olay (örn. Cumhuriyet Bayramı) olabileceği gibi, ne zaman meydana geleceği bilinmeyen, fakat niteliği itibariyle mutlaka meydana gelecek bir olay da olabilir. Örneğin borcun ifasının bir kişinin ölümüne bağlanması halinde de "ecel" söz konusudur. Buna karşılık, borcun ifası meydana geleceği şüpheli bir olaya (örneğin bir kimsenin fakülteyi bitirmesine) bağlanmışsa, gerçekte bir "ecel" değil, "şart" vardır. Bu durumda (kullanılan deyim ne olursa olsun) borcun doğumu bir şarta bağlanmıştır.⁽⁶⁾ Borçlar Kanunu'nun 149-155. maddelerinde "şarta bağlı borçlar" düzenlenmiştir. Bu maddeler anlamında şart, bir sözleşmenin hukuki sonuçlarının gerçekleşeceği kesin olmayan gelecekteki bir olaya bağlanmasıdır.⁽⁷⁾

Yukarıdaki açıklamaların eşliğinde muaccel ve müeccel olarak nitelendirilen alacak ve borçların tamamının vergi hukuku anlamında tahakkuk eden alacaklar ve borçlar olarak kabul edilmesi gerekir. Şarta bağlı alacaklar ve borçlar ise mahiyet itibariyle kesinleşmediği için tahakkuk etmiş olarak kabul edilemez.

VUK.'nda, tahakkuk esasının uygulanmasıyla ilgili düzenlemeler ile, bu esasın sakıncalarını giderici hükümler de bulunmaktadır. Örneğin şüpheli alacaklar ve değersiz alacaklar düzenlemeleri ile önceden sonuç hesaplarına intikal etmiş alacakları belli şartlarla gider yazma imkanı konmuş; aktif ve pasif geçici hesapları ile reeskont maddeleriyle gerçek gelirin kavranması sağlanmıştır,

Doktrinde ve içtihatlarda yerleşmiş bulunan duruma göre tahakkuktan maksat, gelirin miktar ve mahiyet itibariyle kesinleşmesidir. Bunun için geliri doğuran işlemin tekemmül etmesinin yanısıra, miktarının ve işlemde kaynaklanan alacağın ödeme şartlarının da belirlenmiş olması gerekir. Miktarı, vadesi, nasıl ödeneceği belli olmadan bir alacak kesinleşmiş olmaz. Bunlar bir alacağın varlığını belirleyen esaslı unsurlardır. Bunlar belli olmadan, alacak doğuran bir olayın vukuu, mücerret bir hak beklentisi yaratır. Ticari faaliyet içerisinde satılan mal veya yapılan işin bedeli taraflarca belirlenir ve fatura kesilir. Burada gelir tahakkuk etmiştir. Sahibinin tasarrufuna girmesine gerek yoktur. Çünkü gelir miktar ve mahiyet itibariyle kesilmiş olan faturada belirlenmiştir. Tahakkukun bütün unsurları mevcuttur.⁽⁸⁾

Sonuçta ticari kazançlarda geçerli sistem kendine özgüdür. Şüpheli ve değersiz alacaklar uygulamaları dışında gelirin elde edilmesiyle tahsilatın bir bağlantısı yoktur. Gelirin mahiyet itibariyle kesinleşmesi ve tutar olarak hesaplanabilmesi elde etme için yeterlidir. Gelirin tutar olarak hesaplanabilir olması anlaşılabilir bir husus değildir. Asıl sorun gelirin mahiyet itibariyle kesinleşmesinde ortaya çıkıyor görünmektedir. Bu da daha çok yapılan iktisadi faaliyetin ve sözleşmenin içeriğiyle ilgilidir. Bize göre işleme konu esas mal teslim veya hizmet ifa edilmiş, ödeme süreleri belirlenmiş ve bu işlemin bedeli hesaplanabiliyor ise, elde etme gerçekleşmiştir. Burada en çok itiraz edilen nokta, vade şartına bağlı sözleşmelerde, vade dolmadan gelirin tahakkuk etmeyeceği noktasındadır. Büyük bir yanılgıya düşülmektedir. Böyle bir anlayış tahakkuk esasını gelirin tahsil edilmesi şartına bağlamaktadır. Ticari kazançlarda elde etmenin yegane koşulu olan tahakkuk esasında, gelirin mahiyet ve tutar itibariyle kesinleştiği dönemde sadece o döneme ilişkin olan kısmı gelir yazılacak, diğer dönemlere tekabül eden gelir ve giderler ise, ilgili oldukları dönemlerde gelir ve gider yazılacaklardır. Özellikle menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarında daha çok görülecek olan vade şartı gelir doğuran faaliyetlerle ilgili olarak, ticari kazançta dahil olacak bu iratların sadece her vergilendirme dönemine

tekabül eden kısımları elde edilmiş sayılacaktır. Diğer bir ifadeyle gelirin tahakkuk etmiş olması başlı başına tahakkuk ettiği dönem gelirlerine dahil olmasını zorunlu kılmayacaktır. Vergi Usul Kanunu'nda tahakkuk esas ve dönemsellik ilkesinin emrine amade kılınan reeskont, aktif ve pasif geçici hesaplar maddeleriyle, her bir dönemin gelir ve gideri ilgili bulunduğu dönemde dikkate alınacaktır.

Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti tarihinde en önemli vergi reformu 1949 ve 1950 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Bu tarihlerde Federal Almanya Cumhuriyeti yasaları esas alınarak Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Vergi Usul Kanunları kabul edildi. Bize göre, modern bir vergileme tekniği içeren bu yasalarda özellikle konumuzla ilgili olarak VUK.'da yer alan "Aktif ve Pasif Geçici Hesaplar" yeterince açıklığa kavuşmayan, bu nedenle de bilinmeyen ve uygulamada kullanılmayan maddeler olarak kaldılar. Tahakkuk esas ve dönemsellik ilkesinin sağlıklı işleyişi açısından ilgili maddelerin ayrıntılı bir şekilde açıklanma ve yorumlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

2— GVK.'nda Yer Alan Diğer Elde Etme Şekilleri

a) Hukuki Tasarruf: Sahibinin gelir üzerinde talepte bulunma hakkının doğuşudur. Gelirin mahiyet ve tutar itibarıyla kesinlik kazanması (tahakkuk etmesi), sahibinin talep hakkını mutlaka beraberinde getirmez. Örneğin taraflar ödeme için bir gün belirlemişlerse, bu gün geldiğinde hukuki tasarruf doğar.

b) Ekonomik Tasarruf: Gelir üzerinde ekonomik tasarruf ödemeyi yapacak olan tarafından, gelirin sahibinin emrine amade kılınmasıdır. Emre amade kılınmadan maksat, istihkakın istendiği anda, sahibine ödenecek hale gelmiş olmasıdır. Ekonomik tasarruf teorik olarak gelirin sahibi tarafından talep edilebilir hale gelmesini, yani hukuki tasarrufu izleyen üçüncü bir aşamadır. Ancak, gelirin sahibinin emrine amade kılınmasını ifade eden ekonomik tasarruf, belirli olmayan bir ölçüttür. Bu nedenle ekonomik tasarrufun karine olarak hukuki tasarruf imkanıyla birlikte doğduğu kabul edilir.⁽⁹⁾

c) Fiili Tasarruf: Gelirin nakit veya ayın şeklinde maddi bir kıymet veya gayrimaddi bir servet unsuru olarak, sahibinin mal varlığına dahil olmasını ifade eder.⁽¹⁰⁾ Gelir, geliri doğuran muamelenin karşı tarafın tasarrufundan, bütün unsurlarıyla çıkmış, ilgilinin malvarlığına girmiştir.

C— Safi Kurum Kazancının Tespitinde Dönemsellik İlkesinin Önemi

Tahakkuk esasının geçerli olduğu kurum kazancının tespitinde önemli olan bir ilke de dönemsellik ilkesidir. Nitekim KVK.'nın 13. maddesinde,

"Kurumlar Vergisi, birinci maddede yazılı mükelleflerin **bir hesap dönemi içinde** elde ettikleri safi kurum kazancı üzerinden hesaplanır."

denilmek suretiyle dönemsellik ilkesinin geçerli olduğu belirtilmiştir.

VUK.'nın 175 ve mük. 257. maddelerinin verdiği yetkiye dayanılarak Maliye Bakanlığı'nca çıkarılan 1 seri no'lu muhasebe sistemi genel tebliğinin ekinde yer alan Muhasebe Usul ve Esaslarının 1-4 bölümünde dönemsellik kavramı şu şekilde tanımlanmıştır.

4— Dönemsellik Kavramı:

Dönemsellik kavramı; işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün, belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, hasılat, gelir ve karların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir.

Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır."

Dönemsellik kavramı, seri XI No: 1 SPK Tebliğinin 7. maddesinde şu şekilde tarif edilmiştir.

"Dönemsellik kavramı, işletmelerin sınırsız sayılan yaşam sürelerinin sınırlı uzunlukta belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden ayrı olarak saptanmasını ifade eder. Bu kavrama göre, faaliyet sonuçları ilgili olduğu dönemde değerlendirilir. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına

göre muhasebeleştirilmesi; hasılat, gelir ve karların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir."

Yukarıdaki tanımlardan görüldüğü üzere dönemsellik kavramı aşağıdaki hususları içermektedir.

- İşletmelerin sınırsız faaliyet süreleri belli dönemlere bölünmelidir. (Hesap dönemi)⁽¹¹⁾
- Her dönemin faaliyet sonuçları diğer dönemlerden bağımsız olarak tespit edilmelidir.
- Gelir ve giderler tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmelidir.
- Hasılat gelir ve karlar aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılmalıdır.

Hasılatın ve giderlerin, hangi döneme ait olduğunun tespitinde, hasılatın tahsil edilmiş veya giderlerin ödenmiş olup olmadığına bir önemi yoktur. Hesap dönemi sonu itibarıyla bunlar tahsil edilmemiş olsa dahi, safi kurum kazancının tespitinde dikkate alınır.⁽¹²⁾

Kurum kazancının tespitinde dönemsellik ilkesi ve tahakkuk esası geçerlidir. Ancak uygulamada bazen bu iki esasın birbiriyle çeliştiği durumlar olabilir. Ancak asıl olan dönemsellik ilkesidir. Tahakkuk esası dönemsellik ilkesiyle çelişmediği sürece yasal düzenlemeler çerçevesinde uygulanabilir. Diğer bir ifade ile dönemsellik ilkesi ana ilkedir. Tahakkuk esası yasal düzenlemeleri de gözönünde bulundurulmak suretiyle uygulanır.

D— Dönemsellik İlkesi ve Tahakkuk Esasıyla İlgili Olarak Vergi Usul Kanunu'nda Yer Alan Düzenlemeler

1— Genel Açıklama

Vergi Usul Kanunu 19. maddesinde; Vergi alacağına vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukukî durumun tekemmülü ile doğacağı hükme bağlanmıştır.

Açıklandığı üzere ticari kazançta ve buna bağlı olarak kurum kazancının tespitinde elde etme tahakkuk esasına bağlanmıştır. Basit bir ifadeyle elde edilen gelir ve bu gelirin elde edilmesi için katlanılan giderler tahakkuk esasına göre belirlenecektir. Unutulmaması gereken bir husus da tahakkuk esasına göre belirlenen gider ve gelirler sonucunda ulaşılabilecek safi kazanç, dönemsellik ilkesi çerçevesinde, dönemler itibarıyla ve VUK. değerlendirilerek belirlenir. Sıralamak gerekirse vergilendirilecek kazancın tespitinde;

- Vergi Kanunlarında belirtilen bir dönem aralığının esas alınması,
 - Bu dönem aralığında vergiye tabi kazancın elde edilmesi,
 - Esas alınan dönemde, dönem kazancının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespit edilmesi (değerlemesi),
- gerekmektedir.

Anlaşılabileceği üzere, dönemsellik ilkesi, vergilendirilecek gelirin tespit edilmesinde sistemin çatısını oluşturmaktadır. Belirlenmiş dönem içerisinde, ilgili gelir grubuna, vergi kanunlarında hükme bağlanmış elde etme şekli uygulanarak ve mevcutları VUK. değerlendirilerek belirlenir. Sıralamak gerekirse vergilendirilecek gelire ulaşılmaktadır.

Vergilendirilecek kazanç için yukarıda verilen ifadelerin esas alınması halinde gerçek kazançta ulaşılabileceği kanısındayız. Devlet tahvili ve hazine bonosunun ticari bir işletme tarafından satın alınıp işletme aktifine alınması halinde, buradan elde edilecek faiz gelirleri ve alım-satım kazançlarının tespitinde ticari kazancın tespiti için geçerli olan tahakkuk esasının cari olacağı açıktır. Ticari işletmelerin bir dönem içerisindeki faaliyetleri nedeniyle oluşan gelir ve giderlerinin tespitinde öncelikle tahakkuk esasının uygulanacağı bilinen bir konudur. Tahakkuk esası çerçevesinde hesaplanan ticari kazanç, dönem sonunda yapılan değerlendirme sonuçları ile birlikte değerlendirilerek, dönem kazancına ulaşılmaktadır.

VUK. Üçüncü Kitap, birinci kısım, ikinci bölümünde (VUK 269-289 Md.ler) "İktisadi İşletmelere dahil

kıymetleri değerleme" hükümlerine yer verilmiştir. Buna ilişkin açıklamalarımıza aşağıda yer verilmiştir.

2— İktisadi İşletmelere Dahil Kıymetlerin Değerlenmesinde Birden Fazla Değerleme ls Kullanılabilir mi?

Bu bölümde iktisadi kıymetlerin, hangi değerleme ls ile değerlenmesi gerektiği açıklanmıştır. İlgili bölümde değerlemenin yapılacağı alanı belirlemeden önce iktisadi işletmenin tanımlanmasına ihtiyaç vardır.

İktisadi İşletme; retim için emeği, sermayeyi, aletleri ve tabiatı bir araya toplamak yeterli olmaz. Bütün bu elemanların bir organize içinde belli bir amaca uygun olarak koordine edilmeleri gerekir. İşte retim faktörlerinin içinde belli bir amaca uygun olarak koordine edildiği organizasyona iktisadi işletme denilir. İktisadi işletmeye dahil değerler birbirlerinden ayrı karakterde olmaları nedeniyle işletmede oynadıkları role göre sabit varlıklar ve dönen varlıklar olarak ikiye ayrılır.⁽¹³⁾

İktisadi işletme, ticari, sınaı ve zirai işletmeleri içine alan geniş bir tanımdır. İktisadi işletmeyi, iktisadi (ticari, sınaı ve zirai) faaliyetin icra edildiği ortam veya organizasyon olarak tanımlayabiliriz. İktisadi işletmenin varlığı için ortada bir mal veya hizmet üretimi veya alım satımına yönelik bir faaliyetin olması gerekir. İktisadi işletmeyi oluşturan alt unsurlar ticari, sınaı ve zirai işletmeler olduğundan, iktisadi faaliyetin alanı ticari, sınaı ve zirai faaliyetle sınırlı bulunmaktadır.⁽¹⁴⁾

Sözü edilen değerleme hükümleri ticari, sınaı ve zirai işletmelere dahil iktisadi kıymetlerin değerlenmesine ilişkindir. İktisadi kıymetler Vergi Usul Kanunu'nda yer verilen değerleme ölçüleri esas alınarak değerlenir.

Yapılacak değerleme sonucunda, iktisadi işletmenin bilanço kalemlerinin vergi kanunlarında gösterilen değerleme ölçülerine uygun değerleri ve nihayetinde özsermayesi, buna bağlı olarak vergilendirilecek kazancı (vergi matrahı) ortaya çıkacaktır. İktisadi işletmelerin faaliyet konuları itibariyle dönem içerisinde yaptıkları faaliyetlere ilişkin kazançlarının tespitinde tahakkuk esası geçerlidir. İşletmeye dahil kıymetlerin değerlemesi, bir dönem içerisinde tahakkuk eden gelirlerin yanısıra, gerçek dönem kazancına ulaşılması için yapılması gereken bir uygulamadır.

Bu bölümde iktisadi kıymetlerin değerlemesi verilmekle beraber, tahakkuk esası ve dönemsellik ilkesini tamamlayıcı kaynaştırıcı rolü olan, reeskont, aktif ve pasif geçici hesaplara yer verilmiştir.

İktisadi işletmeye dahil kıymetler değerlenirken bunlara ilişkin olarak VUK.'nda yer alan değerleme ölçülerinin esas alınması gerektiği açıktır. İktisadi işletmeye dahil bazı kıymetlerin bunların gelir yaratıcı özellikleri nedeniyle, ikinci bir değerlemeye konu olabilecekleri hususunun gözden kaçırılmaması gerekir.

VUK. 269. maddesine göre; Gayrimenkuller maliyet bedeli ile değerlenmektedir. Ancak iktisadi işletmeye dahil olan gayrimenkulun, kiraya verilmesi nedeniyle, gelecek hesap dönemlerine ilişkin olarak peşin tahsil edilmiş bulunulan hasılatın, cari döneme ait olmayan kısmının pasifleştirilmek suretiyle VUK. 287 md. hükmü çerçevesinde değerlenmesi gerekmektedir.

Aslında gayrimenkul nedeniyle, iktisadi işletmenin elde edeceği hasılat, ticari kazanç (veya kurum kazancı) olduğu ve tahakkuk esası cari olduğu için, cari dönemde tahsil edilmeyen kiralardan da hasılat hesaplarında dikkate alınması gerekmektedir.

VUK.'nun 286. maddesinde; "Eşhamlı şirketlerle iktisadi kamu müesseseleri çıkardıkları tahvilleri itibari değerleri ile değerlemeye mecburdurlar." hükmüne yer verilmiştir. Ancak bu hüküm, tahvil çıkaran kurumun bu nedenle katlandığı faiz giderlerinin ilgili dönemlerde gider yazılmalarına engel değildir.

Nitekim Maliye Bakanlığı 138 no.lu GV. Genel Tebliğinin 11. bölümünde tahvil çıkaranların yıl sonlarında faiz hesaplayıp gider yazacakları ve bu gider kaydı dolayısıyla stopaj yapılmayacağını, ifade ederek bu görüşü teyit etmektedir. Faizle ilgili olarak ödeme (tahsil) şartı aranmamaktadır. Bu durumda tahvil satın alıp, iktisadi işletmesine dahil eden bir işletmenin, tahvili VUK. 279. maddesi uyarınca alış bedeli ile değerlemesi karşılıklılık ilkesi gereğince de her hesap dneimine tekabül eden faiz gelirini hasılatlarına dahil

etmesi gerekmektedir.

Sözkonusu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Görüldüğü üzere bir iktisadi kıymet belli durumlarda farklı değerlendirme ölçülerine konu olabilmektedir. Menkul ve gayrimenkul kıymetlerde bu kıymetlerin kendi değerlemesi ayrı, bunlara ilişkin gelir ve giderlerin değerlendirilmesi (özellikle dönemsellik, ilkesinin gündeme geldiği anlarda) ise ayrı bir değerlendirme konusu olmaktadır.

Bu çerçevede Vergi Usul Kanunu'nda yer alan alacak ve borçlar ile menkul kıymetlerin değerlemesine ilişkin düzenlemeler aşağıda açıklanmıştır.

3— VUK.'ta Yer Alan Alacak ve Borçların Değerlenmesine İlişkin Düzenlemeler

VUK.'nun 281. maddesinde alacakların mukayyet değeriyle⁽¹⁵⁾ değerlendirileceği; vadesi gelmemiş olan **senede bağlı alacakların** değerlendirme gününün kıymetine irca olunabileceği, bu takdirde, senette faiz nispeti açıklanmış ise bu nispet, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddinin uygulanacağı; bankalar ve bankerler ile sigorta şirketlerinin alacaklarını değerlendirme günü kıymetine irca etmelerinin zorunlu olduğu konuları düzenlenmiştir.

VUK.'nun 285. maddesinde borçların mukayyet değeriyle değerlendirileceği; vadesi gelmemiş **senede bağlı borçların** değerlendirme günü kıymetine irca olunabileceği; bu takdirde, senette faiz nispeti açıklanmışsa bu nispetin, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddinde bir faiz uygulanacağı; banka, bankerler ile sigorta şirketlerinin borçları için reeskont uygulamalarının zorunlu olduğu; alacak senetleri için reeskont uygulayan mükelleflerin borçları içinde reeskont uygulamalarının zorunlu olduğu düzenlemeleri yer almaktadır.

VUK.'nun 281 ve 285. maddelerindeki düzenlemelerle alacak ve borçların mukayyet değerleriyle değerlendirileceği belirtilmiştir. Ancak mükellefler belli koşulları taşımak suretiyle alacak ve borçları için reeskont ayırabilirler. Reeskont uygulamasıyla ilgili özellikler şunlardır.

— Banka, banker ve sigorta şirketlerinin her çeşit alacak ve borcu için reeskont ayırması zorunludur. Bu kuruluşların alacak ve borçlarının senetli veya senetsiz olmasının reeskont uygulaması yönünden bir önemi yoktur.

— Banka, banker ve sigorta şirketleri dışındaki mükellefler (diğer mükellefler) sadece senetli borç ve alacakları için reeskont uygulayabilirler. Senetsiz borç ve alacaklar için reeskont uygulaması mümkün değildir. Bu mükelleflerin senetli alacak ve borçları için reeskont uygulamaları genel olarak ihtiyaridir. Ancak alacak senetleri için reeskont uygulayan mükellefler borç senetleri için de reeskont uygulamak zorundadırlar.

Reeskont uygulaması, esasında tahakkuk ilkesinin bir sonucu olarak, sonuç hesaplarına intikal edecek olan bir gider veya gelirin bu yıla değil de ait olduğu hesap döneminin sonuç hesaplarına intikalini sağlayan bir işlemdir. Bu niteliğiyle reeskont işlemi alacak ve borç senetleri için dönemsellik ilkesinin uygulanabilmesini sağlamaktadır.

Ayrıca mükelleflerin büyük bölümü için reeskont işleminin sadece senetli alacak ve borçlar için uygulanabilmesi bu işlemin kanun koyucu tarafından şekil şartına bağlanmış olduğunu göstermektedir. Vergi gibi mükelleflerin ödemek istemeyebileceği ve ödememek için çeşitli muvazaalı işlemlere yöneldiği bir ortamda reeskont işleminin böyle bir şekil şartına bağlanmasını uygun buluyoruz.

4— Menkul Kıymetlerin Değerlenmesi

Menkul kıymetler, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 3. maddesinde, "ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları Kurul'ca (Sermaye Piyasası Kurulu) belirlenen kıymetli evraktır" şeklinde tanımlanmıştır. Sermaye Piyasası Kurulu'nca yayımlanan Seri: XI 1 No.lu tebliğinin 21. maddesinde de devlet tahvili, hazine bonusu ve gelir ortaklığı senetlerinin de menkul kıymet olduğu belirtilmiştir.

VUK.'nda menkul kıymetlerin değerlendirilmesiyle ilgili olarak yer alan düzenlemeler başlıklar itibariyle

aşağıda açıklanmıştır.

a) İhraç Edilen Menkul Kıymetlerin Değerlenmesi

VUK.'nun 286. maddesi aşağıdaki gibidir. Tahviller:

Madde 286— Eshamlı şirketlerle iktisadi kamu müesseseleri çıkardıkları tahvilleri itibari değerleriyle değerlemeye mecburdurlar.

VUK.'nun 286. maddesinde eshamlı şirketlerle (A.Ş ve Eshamlı Kom. Şirket) iktisadi kamu müesseselerinin ihraç ettikleri tahvilleri itibari değeriyle değerleyecekleri hükme bağlanmıştır.

Vergi Usul Kanunu'nda Anonim Şirketlerin nominal sermayelerine karşılık olarak çıkardıkları hisse senetlerini hangi değerle değerleyeceklerine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. (Servetleri değerlendirme hariç) Ancak şirketler kendi özsermayelerini mukayyet değerle değerlemelidirler.

Tahvillerin değerlendirilmesinde esas alınan itibari değer VUK.'nun 266. maddesinde "her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değer" şeklinde tanımlanmıştır. Tanımından görüldüğü üzere itibari değerlerin tespit edilmesinde bir güçlük yoktur.

Anonim şirketlerle eshamlı komandit şirketlerin çıkarmış oldukları tahvillerden ötürü ödemek zorunda oldukları faizlerin hangi hesap döneminde gider yazılacağı konusu yazının II/D2-c bölümünde örneklenerek açıklanmıştır.

b) Bilançoların Aktifinde Bulunan Menkul Kıymetlerin Değerlemesi

Vergi Usul Kanunu'nun 279. maddesi aşağıdaki gibidir. Menkul Kıymetler:

Madde 279— (485 sayılı Kanunun 6. maddesiyle değişen madde) Türk ve yabancı esham ve tahvilatı alış bedeli ile değerlendirilir.

VUK.'nun 279. maddesinde Türk ve yabancı esham (hisse senetleri) ve tahvilatın alış bedeli ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır.

VUK.'nda herhangi bir tanımlı yapılmayan alış bedeli "İktisadi kıymetin satın alınması karşılığında ödenen veya borçlanılan bedel" şeklinde tanımlanabilir. Alış bedelinin maliyet bedelinden farkı, satın alma bedeline müteferri olarak yapılan giderlerin nazara alınmasıdır.⁽¹⁶⁾

c) İhraç Edilen veya Bilançonun Aktifinde Bulunan Tahviller İçin Hesaplanan Faizlerin Değerleme Hükümleri Karşısındaki Durumu

Vergi Usul Kanunu'nun aktif ve pasif geçici kıymetleri düzenleyen maddeleri şöyledir.

Aktif geçici hesap kıymetleri:

Madde 283— Gelecek bir hesap dönemine ait olarak peşin ödenen giderler ile cari hesap dönemine ait olup da henüz tahsil edilmemiş olan hasılat, mukayyet değerleri üzerinden aktifleştirilmek suretiyle değerlendirilir.

Zirai işletmelerde henüz idrak edilmemiş olan mahsuller için yapılan giderler (Hazırlık işleri giderleri gibi) de bu madde hükmüne göre aktifleştirilerek değerlendirilir.

Pasif geçici hesap kıymetleri:

Madde 287— Gelecek hesap dönemlerine ait olarak peşin tahsil olunan hasılat ile cari hesap dönemine ait olup henüz ödenmemiş olan giderler mukayyet değerleri üzerinden pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilir.

Zirai işletmelerle ilgili özel bir düzenleme içeren 283. maddenin ikinci fıkrasını bir tarafa bıraktığımızda, VUK'nun 283 ve 287. maddeleri birbirine simetrik ifadeler içeren maddelerdir. Söz konusu maddelerin içerisinde iki ayrı ifade yer almaktadır. VUK'nun 283. maddesinde,

1- Gelecek hesap dönemine ait olarak peşin ödenen giderler ile,
 2 - Cari hesap dönemine ait olup da henüz tahsil edilmemiş hasılatın,
 mukayyet değerleriyle değerlendirileceği ifade edilmiştir. Tekdüzen Hesap Planında da bu bölünmeye uygun bir şekilde

180— Gelecek Yıllara Ait Giderler Hesabı,

181—Gelir Tahakkukları Hesabı,

bulunmaktadır.

VUK'nun 287. maddesinde de,

1 Gelecek hesap dönemlerine ait olarak peşin tahsil olunan hasılat ile,

2 Cari hesap dönemine ait olup henüz ödenmemiş olan giderlerin

mukayyet değerleriyle değerlendirileceği ifade edilmiştir. Tekdüzen Hesap Planında bu ifadelere uygun hesaplar şunlardır.

380— Gelecek Yıllara Ait Gelirler Hesabı

381—Gider Tahakkukları Hesabı.

Muhasebede "Peşin Ödenen Giderler Hesabı" ve "Peşin Tahsil Edilen Gelirler Hesabı" olarak adlandırılan uygulama oturmuş bulunmaktadır. Bu konuda gerek teorik alanda gerekse vergi idaresi ve vergi yargısı alanında pek bir sorunla karşılaşılmamaktadır. Bu nedenle yazımızda bu konu üzerinde daha fazla durulmayacaktır.

VUK'nun 283. maddesinde yer alan "cari hesap dönemine ait olup henüz tahsil edilmemiş hasılat" (Gelir Tahakkukları Hesabı) ile VUK'nun 287. maddesinde yer alan "Cari hesap dönemine ait olup henüz ödenmemiş olan giderler" (Gider Tahakkukları Hesabı) ifadelerinin ne anlama geldiği konusu ise açıklığa kavuşmamıştır. Bu konuda istikrar kazanmış yargı kararları bulunmadığı gibi Maliye Bakanlığının da uygulamaya yön veren düzenlemeleri arasında belirginlik ve paralellik bulunmamaktadır.

"Cari hesap dönemine ait olup henüz tahsil edilmemiş gelirler" ifadesi bize göre, esasen bu hesap dönemine ait olan bu hesap döneminde giderlerine katılan bu nedenle de aynı hesap döneminde sonuç hesaplarına intikal ettirilmesi gereken ancak tahsilatı gelecek hesap dönemlerinden birinde gerçekleşecek olan gelirleri ifade eder. Bu nitelikteki gelirlerin hesap dönemi sonu itibarıyla Gelir Tahakkukları Hesabına borç, ilgili gelir hesabına alacak kaydedilmek suretiyle muhasebeleştirilmesi gerekir. Bu tip gelirlere örnek olarak bilançonun aktifinde bulunan ve vadesi ertesi yılda/yıllarda dolacak olan tahvil için yıl sonu itibarıyla hesaplanacak faizleri ve bu hesap dönemiyle ilgili olarak müteakip yıllarda tahsil edilecek olan teşvikleri gösterebiliriz.

Bize göre,

"Cari hesap dönemine ait olup henüz ödenmemiş olan giderler" ifadesi ise, faydasından bu dönemde yararlanılan, bu nedenle gerçekte bu hesap dönemine ait olması gereken ve bu hesap dönemi sonuç hesaplarına intikal ettirilmesi gereken, ancak ödenmesi müteakip dönem veya dönemlerde gerçekleşecek olan ve tutarı hesaplanabilecek nitelikte olan giderleri ifade eder. Sayılan nitelikleri taşıyan giderler için ilgili gider veya maliyet hesabına borçlu kayıt, Gider Tahakkukları Hesabına ise alacaklı kayıt yapılır. Gider Tahakkukları Hesabına kaydedilmesi gereken giderlere örnek olarak şunları verebiliriz: Anonim şirketlerin çıkarmış olduğu tahviller için yıl sonlarında hesapladıkları faizler, yıl sonu itibarıyla kullanılmış olan ve henüz faturası işletmeye intikal etmemiş olan enerji ve su giderleri. Hesaplanabilir nitelikte olmaları bu tip giderleri VUK'nun 288. maddesinde düzenlenen karşılıklardan ayırır. Zira VUK'nun 288. maddesine göre karşılıklar **miktari katiiyetle tespit edilemeyen** zararlar için ayrılabilir.

Yukarıdaki açıklamalarımızı bir örnek yardımıyla açıklayalım.

ÖRNEK: X A.Ş., 01.04.1995 tarihi itibariyle 2 yıl vadeli, yıllık % 120 faizli, yıllık faiz ödemeli nominal bedeli 100.000.000,- TL olan 1000 adet tahvil ihraç etmiştir. Tahvillerin birinci yılına ait faiz gideri olan 120 milyar TL 01.04.1996 tarihinde ödenmiştir.

Y Ltd Şti. X A.Ş.'nin ihraç ettiği tahvillerin 250 adetini 01.04.1995 tarihinde 25 milyar TL ödemek suretiyle satın almış, sözkonusu tahvilleri vade sonuna kadar elinde tutmuştur.⁽¹⁷⁾

ÇÖZÜM:

X A.Ş.'nin yapması gereken işlemler

Tahvillerin ihracı sırasında yapılacak muhasebe kaydı

----- 01.04.1995 -----		
102 BANKALAR H.	100.000.000.000,- TL	
405 ÇIKARILMIŞ TAHVİLLER		100.000.000.000,- TL

İhraç edilen tahviller

----- / -----

Değerleme gününde yapılacak muhasebe kaydı

----- 31.12.1995 -----

797 FİNANSMAN GİDERLERİ H.	90.000.000.000,- TL	
481 GİDER TAHAKKUKLARI H.		90.000.000.000,- TL

ihraç edilen tahvillerle ilgili bu

hesap dönemini ilgilendiren

giderlerle ilgili muhasebe kaydı

----- / -----

Tahvilin birinci yıla ilişkin faizinin ödenmesi sırasında yapılacak kayıt

----- 01.04.1996 -----

797 FİNANSMAN GİDERLERİ H.	30.000.000.000,- TL	
381 GİDER TAHAKKUKLARI H.	90.000.000.000,- TL	
304 TAHVİL ANAPARA TAKSİT ve FAİZLERİ		106.800.000.000,- TL
360 ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR		13.200.000.000,- TL
-Gelir V.	12.000.000.000,- TL	
- Fon Payı	1.200.000.000,- TL	

Tahvil faizinin ödenmesine ilişkin kayıt

----- / -----

Yukarıdaki muhasebe kayıtlarından görüldüğü üzere henüz ödenmemesine rağmen değerleme günü itibariyle 90 milyar TL faiz hesaplanmış ve Faiz Giderleri ve Gider Tahakkukları hesaplarına kaydedilmişti. Burada yer alan 90 milyar, X A.Ş.'nin ihraç etmiş olduğu tahvillerinin 1995 yılına ilişkin olarak hesaplanan faiz tutarıdır. Tahvillerin satışından sağlanan para 01.04.1995 tarihinde tahsil edilmiştir. Dolayısıyla 01.04.1995-31.12.1995 tarihleri arasındaki toplam 9 aylık süre 1995 yılına ait süredir. 9 aylık süreye ilişkin faiz ise şu şekilde hesaplanabilir.

1995'e ait süre x Faiz Oranı x Ana Para

Faiz Tutarı = -----

Faiz Oranının İlişkin Olduğu Süre

9 ay x % 120 x 100.000.000.000,- TL

Faiz Tutarı = -----

12 ay

Faiz Tutarı = 90.000.000.000,- TL

X A.Ş.'nin ihraç etmiş olduğu tahvillerden sağladığı para toplam 9 aylık bir süre 1995 yılında kullanılmıştır. Diğer bir ifade ile bu tahvil satışından sağlanan para işletmenin muhtelif işlerinde kullanılmış, bu sayede işletme karını artırmıştır. Bu nedenle tahvil faizinin 9 aya isabet eden kısmı değerlendirme yönü itibariyle "cari hesap dönemine ait olup henüz ödenmeyen gider" niteliğindedir. Dolayısıyla faizin hesaplanmak ve mukayyet değeriyle pasifleştirilmek suretiyle değerlendirilmesi gerekir.

Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan 138 seri no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinin 11 . bölümünde şu ifade yer almaktadır.

"Bu nedenle, **bankalar ve tahvil ihraç eden kurumlar açtıkları mevduat hesapları ile ihraç ettikleri tahvillere dönem kar ve zararlarının tespiti amacıyla takvim yılı sonlarında tahakkuk ettirdikleri faizleri hesaplarına gider kaydetmeleri nedeniyle bu faizler üzerinden vergi tevkifatı yapmayacaklardır.** Ancak, sözkonusu faizlerin nakden veya hesaben ödenmesi halinde vergi tevkifatına tabi tutulacağı tabiidir.

Öte yandan, 2772 sayılı Kanunun geçici 3. maddesi ile değişik 96. maddesi hükmünün 1.1.1983 tarihinden önce gider yazılmak suretiyle hesaben ödeme kapsamına giren ve tevkifata tabi tutulmamış bulunan ödemeler hakkında da uygulanacağı hükme bağlandığından, anılan tarihten önce gider yazılmış olan mevduat ve tahvil faizleri ödendikleri tarihte tevkifata tabi tutulacaktır.

Ancak 1.1.1983 tarihinden önce tevkif edilerek vergi dairelerine yatırılmış bulunan vergiler iade edilmeyecektir. Ayrıca anılan tarihten önce **sözkonusu faizleri gider yazmakla birlikte** bu faizler üzerinden vergi tevkifatı yapmamış bulunan bankalar ile tahvil ihraç eden şirketler adına yapılmış olan tahviyatların terkin edilmesi ve bu konuda yargı mercilerinde mevcut uyuşmazlıklardan vazgeçilmesi gerekmektedir."

Tebliğdeki ifadede de görüldüğü üzere Maliye Bakanlığı, tahvil ihraç eden kurumların değerlendirme günü itibariyle mükelleflerin hesapladıkları faizi gider yazmalarını gerektiğini zimnen kabul etmiştir. Bunun dışında Bakanlık, tahvili elinde bulunduran mükelleflerin yıl sonu itibariyle gelir yazmalarını gerekip gerekmediği konusunda bir açıklamada bulunmamıştır.

Y Ltd. Şti.'nin yapması gereken işlemler

Tahvillerin satın alınması sırasında yapılacak muhasebe kaydı.

----- 01.04.1995 -----

111 ÖZEL KESİM TAHVİL SENET VE BONOLARI 25.000.000.000,- TL

102 BANKALAR H.

25.000.000.000,- TL

X A.Ş.'ne ait 250 adet tahvil satın alınması

----- / -----

Değerleme günü itibariyle yapılması gereken muhasebe kaydı.

----- 31.12.1995 -----

181 GELİR TAHAKKUKLARI H.

22.500.000.000,- TL

642 FAİZ GELİRLERİ H.	22.500.000.000,- TL
X A.Ş.'ne ait tahvillerinin 1995 yılına ilişkin faiz geliri	
----- / -----	
Tahvilin birinci yıla ilişkin faizleri tahsil edildiğinde yapılacak muhasebe kaydı.	
----- 01.04.1996 -----	
100 KASA H.	26.700.000.000,- TL
193- PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR	2.475.000.000,- TL
295- PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR	825.000.000,- TL
181 GELİR TAHAKKUKLARI H.	22.500.000.000,- TL
642 FAİZ GELİRLERİ	7.500.000.000,- TL
X A.Ş. tahvillerinin birinci yıla ait faizinin tahsil kaydı	
----- / -----	

Yukarıdaki kayıtlarda görüldüğü üzere tahvil çıkaran X A.Ş. ile, aynı tahvili portföyünde bulunduran Y Ltd. Şti.'nin muhasebe kayıtları büyük benzerlik göstermektedir. Esasen bu benzerlik VUK'nun 283 ve 287. maddelerinin birbiriyle benzer hükümler içermesinden kaynaklanmaktadır. Y Ltd. Şti.'de, X A.Ş.'nin gider yazmış olduğu tahvil faizinin kendisine isabet eden kısmını gelir yazmıştır. Diğer bir ifade ile Y Ltd. Şti. 1995 yılında bilançosunun aktifinde yer alan tahvilden ötürü işlemiş olan ve 1995 yılına ait olan tutarı aynı yılda gelir yazmıştır. 1995 yılında gelir yazılacak olan bu tutarın, gelir yazılması zorunludur, bu konuda bir ihtiyarilik tanınmamıştır.

Sermaye Piyasası Kurulu yayınlamış olduğu Seri: XI 1 no.lu tebliğinin Seri XI, 11 no.lu tebliğ ile değişik 21. maddesinde şu görüşe yer vermiştir:

"... Şu kadar ki Devlet Tahvili, Hazine Bonosu ve Gelir Ortaklığı Senetleri gibi kamu menkul kıymetlerinde vadelerinde elde edilecek gelirin sözkonusu menkul kıymetlerin iktisabından bilanço tarihine kadar geçen süreye isabet eden kısmı için gelir tahakkuk ettirilir. Tahakkuk ettirilen tutar menkul kıymetler hesabının alt hesabı olan "gelir tahakkukları" hesabında muhasebeleştirilir ve bilançoda "Menkul Kıymetler" gelir tablosunda ise "Diğer Faaliyetlerden Gelir ve Karlar" hesap grubu içinde gösterilir.

Görüldüğü üzere Sermaye Piyasası Kurulu özel sektör menkul kıymetleriyle ilgili bir açıklama yapmamış sadece kamu menkul kıymetlerinden söz etmiştir. Sermaye Piyasası Kurulu'nun burada yer alan görüşü bizim yukarıda savunduğumuz görüşlerle bir uyum göstermektedir. Sermaye Piyasası Kurulu'nun düzenlemeleri vergi uygulaması yönünden herhangi bir bağlayıcılık taşımamakla birlikte, vergi kanunlarının yorumlanmasında yardımcı bir kaynak niteliği taşıyabilir.

Öte yandan Maliye Bakanlığı kamu menkul kıymetlerinde elde etmeyi tahsilat esasına bağlar nitelikte bir açıklama yapmıştır. Bizim katılmadığımız bu görüş yazımızın 111/C bölümünde ayrıntılı olarak eleştirilmiştir.

III— HAZİNE BONOSU VE DEVLET TAHVİLİ FAİZ

GELİRLERİNDE MEVCUT UYGULAMA VE BUNUN ELEŞTİRİSİ

A— Mevcut Uygulama

Ülkemizdeki halka açık şirketlerin ve bankaların kamu oyuna açıklanan gelir tablosu rakamlarında, kamu menkul kıymetlerinden sağlanan gelirlerin ağırlığı dikkat çekmektedir. Bilindiği üzere 26.12.1993 gün ve 3946 sayılı Kanunla Türk vergi sisteminde esaslı değişiklikler yapılmıştır. Aynı Kanunun 38/2-c maddesi ile GVK'nun mükerrer 39. maddesi kaldırılmıştır. Bu suretle de ticari kazanç sahibi gelir vergisi mükellefleri⁽¹⁸⁾ ile KV mükelleflerinin yararlanmış oldukları kamu menkul kıymet gelirleriyle (devlet tahvili ve hazine bonosu

faizleri, gelir ortaklığı senetleri iratları) ilgili istisna 1.1.1994 tarihinden itibaren yürürlükten kalkmış olmaktadır.⁽¹⁹⁾

Hazine bonusu ve devlet tahvili gelirleriyle ilgili olarak GVK ve KVK.'nun da yer alan bir istisna hükmünün bulunmamasına rağmen, mükellefler bu konuda vergi erteleme niteliğinde bir vergi istisnası varmış gibi, ticari kardan mali kara geçerken vadesi hesap dönemini aşan menkul kıymet gelirlerini, ticari kar rakamından düşmektedirler. Bu nedenle de ellerinde hazine bonusu ve devlet tahvili bulunduran mükelleflerin lehine vergi yükü dağılımı değişmektedir.

Bu anlattığımız durumu yazar Ali Rıza KARDÜZ Sabah gazetesinde yer alan bir makalesinde şu şekilde ifade etmektedir.⁽²⁰⁾

"... Bankaların ticari ve mali bilanço adı ile iki ayrı biçimde bilanço düzenlemeleri mümkün. Ticari bilançoda kar mevcut olmasına rağmen eğer o yıl vergi mükellefiyeti yok ise mali bilançoda gösterilmeyebiliyor.

Örneğin bazı bankalar 1995 yılında portföylerinde bulunan Hazine Bonolarından, vadesi 1996 yılı içinde dolacak ve faizi 1996 yılı içinde tahsil edilecek "bono gelirlerinin vergilerini" 1997 yılı Mart ayında ödeyeceklerinden, Ticari Bilançolarında bono gelirlerini kar olarak gösterdikleri halde, mali bilançoda bu kar rakamı yer almıyor..."

B— Bankaların D.T. ve H.B. Faizi Elde Etmeleri

Mali kesimin önemli bir ayağı olan bankalar, ekonomideki fon talep ve arzlarını dengeleyen fonları miktar, vade ve kişiler bakımından kullanılabilir duruma getiren bir işlev görürler. Dar bir anlatımla bankalar para alım satımı yapmaktadır.

Devlet iç borçlanma gereğinin artmış olduğu günümüzde devlet tahvili ve hazine bonusu alımlarının büyük bir bölümünü bankalar yapmaktadır. Hatta büyük alımlar yapan bankaların iç borçlanma faiz oranlarının belirlenmesindeki etkisi de bilinen bir gerçektir.

Bankalar VUK'nun 281 ve 285 maddelerine göre, senetli, senetsiz tüm alacak ve borçlarını gerçek değerleri ile değerlemek zorundadırlar. Alacak ve borçlarının senetli olup olmadığına bakılmaksızın, alacak ve borçları mukayyet değerle değil, bunların bilanço günündeki gerçek değeriyle değerlendirilmesi zorunludur.

Böylelikle ana faaliyet konusu nedeniyle bankanın topladığı mevduata (borç) değerlendirme gününde tekabül eden faiz giderleri ile banka kredileri (alacak) nedeniyle değerlendirme gününde oluşan gelirler, dönem kazancının tespitinde dikkate alınmaktadır.

Bankaların bir dönem içinde elde ettiği kurum kazancında, elde etme tahakkuk esasına göre belirlenmektedir. Söz konusu alacak ve borçları da tahsil (ödeme) esasına bağlı kalmaksızın yıl sonunda değerlendirilerek gerçek dönem kazancına ulaşılmaktadır.

Kanun koyucu bankalar için VUK 281 md. ve 285. md.lerde alacak ve borçlar için reeskont zorunluluğu getirmemiş olsaydı faiz gelir ve gideri yaratan bu borç ve alacaklar için nasıl işlem yapılması gerekirdi?

Bu durumda alacak ve borçlar mukayyet değerleri (VUK 281 ve 285 md.) ile değerlendirilecek, ancak bunlara ilişkin faiz gelir ve giderleri ise aktif ve pasif geçici hesaplar kullanılarak gerçek dönem kazancına ulaşılabilecektir.

Menkul kıymetler arasında sayılan Devlet Tahvili ve Hazine Bonusu, esas itibarıyla alacaklılık sağlayan kıymetlerdir. Bu kıymetler kolaylıkla paraya çevrilebilirler. Yani bunları tasarrufunda bulunduranlar, vade sonunu beklemeksizin, satış anındaki hali hazır değerlerine yakın bir değerle nakde çevirebilirler.

Maliye Bakanlığı'nın 50 seri no.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde yapılan açıklamayı, aktifinde Devlet Tahvili ve Hazine Bonusu bulunduran bankalar açısından kısaca irdelenecek çalışacağız. Öncelikle bankalar açısından kurum kazancının elde edilmesinde, ticari kazanç hakkındaki esasların uygulanması

nedeniyle geçerli olan tahakkuk esasını, bir kez daha hatırlatmakta fayda görüyoruz.

Tahakkuk, gelirin mahiyet ve tutar itibariyle kesinleşmesidir. Son derece kısa ve öz bir tanımlama olan bu ifade çoğu sorunların çözümünde yetersiz kalmakla beraber doğru bir tanımlamadır. İlgili bölümde de açıklandığı üzere bir gelirin tahakkuk etmiş olmasından maksat, gelirin mahiyet itibariyle kesinleşmesi ve tutarının hesaplanabilir olmasıdır.

Gelirin miktar olarak kesinleşmesinden maksadın ne olduğu açıktır. Mahiyet itibariyle kesinleşme ise yapılan iktisadi faaliyetin niteliğiyle bağlantılıdır.

Devlet Tahvili ve hazine bonusu faiz gelirlerinde, gelirin tutar olarak hesaplanabilir olması, vadesinin, faiz oranının belli olması, tahakkuk etmesi için yeterlidir. Böylelikle bir alacaklılık sağlayan bu menkul kıymetler de bankaların diğer borç ve alacakları gibi değerlendirilme günü kıymetine ırcı olunabilirler. Kaldı ki bankaların devlet tahvili ve hazine bonusu alımı için mevcutlarındaki mevduatı kullandıkları ve bu mevduatı yıl sonunda değerledikleri düşünülürse, devlet tahvili ve hazine bonusunun değerlendirilme gerekliliği daha bir önem kazanacaktır. Nitekim Maliye Bakanlığı'nca, 21.5.1990 tarih ve KVK 22112 sayılı ile Bankalar Birliği'ne gönderilen yazıdan önce, bankalar bu kıymetlerinin işleyen faizlerini dönem kazançlarına ilave etmekteydiler.

C— Devlet Tahvili ve Hazine Bonusu Gelirlerinin

Vergilendirilmesiyle İlgili Olarak Maliye Bakanlığı'nın ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun Düzenlemeleri ve Bunların Eleştirisi

Maliye Bakanlığı'nca GVK'nun mükerrer 39. maddesinin yürürlükte olduğu bir dönemde Bankalar Birliği'ne gönderilen 21.5.1990 tarih ve KVK 22112 sayılı yazıda, şu görüşe yer verilmiştir.⁽²¹⁾

"İşletmenin portföyünde bulunan ve alış bedeli ile kayıtlara intikal ettirilmesi gereken Devlet Tahvili ve Hazine Bonolarının faizlerinin vadesinde elde edildiğinin kabulü gerekir."

Maliye Bakanlığı'nca 11.3.1995 günlü Resmi Gazete'de yayınlanan, 5D seri no.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nin V/4 bölümünde şu görüşlere yer verilmiştir.

"...Öte yandan Vergi Usul Kanunu'nun menkul kıymetlerde değerlemeye ilişkin 279. maddesinde, Türk ve yabancı esham ve tahvilatın alış bedeli ile değerlendirileceği hükmü yer almaktadır. Bu hükme göre, esham ve tahvilatın değerlendirilme gününün kıymetine ırcı edilmesi (reeskonta tabi tutma) imkanı bulunmamaktadır.

Buna göre, işletmenin portföyünde bulunan ve alış bedeli ile kayıtlara intikal ettirilmesi gereken Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faizlerinin vadesinde elde edildiğinin kabul edilmesi gerekir. Bu durumda, sözkonusu menkul kıymet gelirleri, vadenin sona erdiği yılın gelirleri arasında gösterileceğinden, anılan yıla ilişkin kurumlar vergisi ve gelir vergisi tevkifatının hesaplanmasında dikkate alınmış olacaktır.

Sözkonusu menkul kıymetlerin vadesi sona ermediği halde hesap dönemi sonu itibariyle reeskonta tabi tutulması ve ilgili yıla isabet eden faiz tutarının o yılın ticari kazancına dahil edilmesi halinde bu faizler, kurumlar vergisinin hesaplanmasına esas alınan mali kar'a dahil edilmeyeceğinden, Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesinin 6 numaralı bendinin (b) alt bendine göre yapılacak gelir vergisi tevkifatı oranının hesaplanmasında da hasıllata dahil edilmemiş olacaktır."

Sermaye Piyasası Kurulunca yayınlanan Seri XI 1 no.lu tebliğinin 1.3.1995 tarihinden itibaren geçerli 21. maddesi aşağıdaki gibidir.

"Menkul Kıymetleri Değerleme

Madde 21— Geçici amaçlarla, iktisap edilen menkul kıymetler, elde etme maliyeti ile kaydedilir. Ancak, işletmeler satın alma bedeline bağlı olarak yaptıkları giderleri "diğer faaliyetten giderler ve zararlar" olarak muhasebeleştirilebilirler.

Şu kadar ki Devlet Tahvili, Hazine Bonusu ve Gelir Ortaklığı senetleri gibi kamu menkul kıymetlerinde, vadelerinde elde edilecek gelirin, sözkonusu menkul kıymetlerin iktisabından bilanço tarihine kadar geçen

süreye isabet eden kısmı için gelir tahakkuk ettirilir. Tahakkuk ettirilen tutar menkul kıymetler hesabının alt hesabı olan "gelir tahakkukları" hesabında muhasebeleştirilir ve bilançoda "Menkul Kıymetler", gelir tablosunda ise, "Diğer Faaliyetlerden Gelirler ve Karlar" hesap grubu içinde gösterilir."

Vergi uygulamalarıyla ilgili düzenlemeler yapan Maliye Bakanlığı ile, genellikle muhasebe teorisine ilişkin düzenlemeler yapan, halka açık şirketlerde uyulması zorunlu esaslar getiren, ancak düzenlemeleri vergi uygulamaları bakımından bağlayıcı olmayan Sermaye Piyasası Kurulu'nun konuyla ilgili belli başlı görüşlerine yukarıda yer verilmiştir. Aşağıda Maliye Bakanlığı'nın 50 seri no.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nde ileri sürdüğü görüş başlıklar itibarıyla eleştirilmiştir.

– Maliye Bakanlığı kamu menkul kıymetlerinin elde edildiği dönemi belirleyecek esasa ilişkin bir düzenleme yapmıştır. Bakanlığın böyle bir yetkisi yoktur.:

Maliye Bakanlığı kamu menkul kıymetlerinde elde etmenin tahsil esasına bağlı olduğunu belirtmiştir. Yazımın 11/B bölümünde ayrıntılı olarak açıklandığı üzere vergi hukukumuzda kurum kazancının tespitinde tahakkuk esas geçerlidir. Tahakkuk esasının istisnaları ancak kanuni bir düzenlemeye dayanabilir. Örneğin SSK primlerinin gider yazılması için bu giderin tahakkuk etmesi yeterli değildir. Mutlaka ödenmiş olması gerekir. Ödenmeyen SSK primleri tahakkuk etse dahi gider yazılamayacağı kanun hükmüyle düzenlenmiştir (GVK 40/2). Bu nedenle kanuni düzenlemelerle tahakkuk esasına bağlanmış olan elde etme, tebliğ ile yapılan bir düzenleme ile tahsil esasına bağlanamaz.

– Maliye Bakanlığı bu düzenlemeyle dönemsellik ilkesini gözardı etmiştir.

Yazımın 11/C bölümünde ayrıntılı olarak açıklandığı üzere kurum kazancının hesaplanmasında esas alınması gereken dönemsellik ilkesinin pratik sonucu bir dönemin gelirleriyle o dönemin giderlerinin karşılaştırılmasıdır. Örneğin, genellikle para alım ve satımı işiyle uğraşan bankalar topladıkları mevduat ve kullandıkları krediler için yıl (hesap dönemi) sonu itibarıyla kağıt üstünde hesapladıkları faizleri gider kaydetmektedirler. Oysa kaynağı topladıkları mevduatlar ve kullandıkları krediler olan fonları kamu menkul kıymetlerine yatırılması halinde, bu gelirlerin yıl sonu itibarıyla tahsil edilmeyen kısmı "tahsil edilmediği" gerekçesiyle matrahtan düşülmektedir. **Başka bir ifade ile bankaların giderlerinde tahakkuk esas geçerli olarak gelirlerinde tahsil esas geçerli hale getirilmektedir.** Yasal olmayan bu durum dönemsellik ilkesine apaçık aykırıdır. Yaratılan gelirle bağlantılı olmayan giderlerin vergi matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınması mümkün değildir. Bir giderin kabul edilebilmesinin ilk koşulu gelirin elde edilmesi ve idame ettirilmesiyle olan bağlantısıdır.

– Maliye Bakanlığı menkul kıymetlerin alış bedeli ile değerlendirileceği düşüncesinden hareketle kamu menkul kıymetlerinin yıl sonu değerine irca edilemeyeceğini ileri sürmüştür:

Maliye Bakanlığı'nın tahvil faiz gelirlerinde elde etmeyi tahsil esasına bağlayan bu düşüncesi hatalıdır. Zira menkul kıymetlerin alış bedeli ile değerlendirilmesi, bu kıymetlerden sağlanan gelirlerin ayrıca değerlendirilmesine engel değildir. Çünkü VUK'nun 279. maddesinde menkul kıymetlerin alış bedeli ile değerlendirileceği belirtilmişken, aynı Kanunun 283. maddesinde de bu döneme ait olup henüz tahsil edilmemiş olan hasılatın aktifleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle tahviller ile bunlara ait faiz gelirlerinin VUK'nun değerlendirme hükümleri karşısında ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. İşletmenin portföyünde bulunan tahvillerin VUK'nun 279. maddesi hükmüne göre, bu tahvillerin faizlerinin ise VUK'nun 283. maddesine göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Keza benzeri bir şekilde işletmenin ihraç ettiği tahvilleri VUK'nun 286. maddesi uyarınca itibari değerle, bu tahvillerle ilgili faizlerin ise VUK'nun 287. maddesi uyarınca değerlendirilmesi gerekmektedir. Bakanlığın 138 seri no.lu GVK genel tebliğindeki açıklamaları da bu görüşü teyit etmektedir.

– Maliye Bakanlığı benzeri yasal düzenlemeler bulunan konuları farklı yorumlamış; kendi içinde tutarsız bir görüntü arz etmiştir:

VUK.'nda işletmelerin ihraç ettikleri tahvilleri itibari değerle, bilançolarının aktifinde izledikleri tahvilleri ise alış bedeliyle değerlendirmeleri gerektiği düzenlenmiştir. (VUK md. 279, 286). Yine aynı kanunda bu tahvillerin hesap dönemi sonuna kadar işlemiş olan faizlerin değerlendirilmesiyle ilgili olarak birbirine simetrik

hükümler yer almaktadır. (VUK md. 283, 287). Oysa yasal düzenlemelerin bu kadar açık olmasına rağmen Maliye Bakanlığı tahvil ihraç eden mükellefler açısından yıl sonunda tahvil faizlerinin değerlendirilmesini kabul ederken, devlet tahvili satın alan firmalar açısından değerlendirme işlemi yapılmaması gerektiğini belirtmiştir. Yani Bakanlık benzeri yasa maddelerinin vergi kaybına yol açacak şekilde yanlış uygulanmasına neden olmuş, gelir ve gider unsurlarında karşılıklılık ilkesi gözardı edilmiştir.

— **Maliye Bakanlığı bilançolarının aktifinde devlet tahvili ve hazine bonusu bulunduran mükelleflerle ilgili bir açıklamada bulunmuşken, özel sektör tahvillerinden bahsetmemiştir:**

Bunun sonucu olarak da bazı mükellefler portföylerinde bulunan özel sektör tahvilleri için yıl sonunda hesapladıkları faizleri dönem matrahına dahil ederken, devlet tahvilleri ve hazine bonoları için hesapladıkları faizleri dönem matrahına dahil etmemektedirler. Oysa Gelir ve Kurumlar Vergisi Uygulamasını etkileyecek şekilde kamu sektörü-özel sektör menkul kıymetleri arasında yasalarla yapılmış herhangi bir ayırım bulunmamaktadır. Kamu menkul kıymetlerinde GVK mük. md. 39'da yer alan istisna hükmü 3986 sayılı yasayla kaldırılmıştır. Bir yasal düzenleme olmadan mezkur kıymetler arasında bir ayırım yapılamaz. Yasal bir düzenleme olmaksızın, tebliğ hükmü ile benzer konuda çifte standart uygulanamaz.

IV— SONUÇ

Vergi hukukumuzda ticari kazançta ve buna bağlı olarak kurum kazancından bir gelirin elde edilmiş sayılması için tahakkuk şarttır. Bu itibarla portföyünde devlet tahvili ve hazine bonusu bulunduran kurumların tahakkuk esas, dönemsellik ilkesi ve VUK'nun değerlendirme hükümlerinden 283 ve 287. madde hükümleri gereğince, bu kıymetlerin dönem sonuna kadar işleyen faizlerinin dönem kazançlarına, hiçbir indirimde mahal kalmaksızın, dahil edilmesi gerekliliği bize göre mecburidir.

Son yıllarda ekonomideki belirsizlik, beraberinde spekülasyon kar olanakları yaratan bir ortam geliştirmiş, kısılamayan kamu harcamaları vs kamu açıkları nedeniyle devlet yüksek reel faiz hadleriyle iç borçlanmaya gitmek zorunda kalmıştır. Artan kamu borçlanma gereği yüksek reel faizi beslemekle kalmamış, sağlanan vergisel avantajlarla devletin önemli gelir kaynaklarından olan vergi gelirlerinden de bir ölçüde vazgeçilmiştir. Ortaya çıkan tablo yatırımlara olumsuz etkide bulunmuş, vergi kayıplarına neden olmuştur. Basit gelir yaratma yollarından biri olan borçlanmanın çıkmazı ve ekonomik kalkınmaya sağlayacağı katkı ortadadır.

Bu nedenle iç borç baskısı nedeniyle hazine bonusu ve devlet tahvili basımı yolu ile borçlanan devletin, sözkonusu menkul kıymetleri aktifinde bulunduran işletmeleri ne şekilde vergileyeceğinin açık bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Bu, vergilemede şeffaflığın da bir gereğidir. Kanun hükümleri olmaksızın kamu menkul kıymetleri ile özel sektör menkul kıymetleri arasında ortaya çıkan çifte standart ortadan kaldırılmalıdır.

Bize göre, modern bir vergileme tekniği içeren vergi kanunlarımızda, tahakkuk esasının ve özellikle VUK değerlendirme hükümleri içerisinde yer verilen 283 ve 287. maddeleri dinamik hale getirilip işletilmelidir.

Bu kapsamda vergilemenin kanuniliği gereği, portföyünde devlet tahvili ve hazine bonusu bulunduran kurumların, bu menkul kıymetlerden elde ettikleri faiz gelirlerinde vergi erteleme nedeniyle olan idari düzenlemenin düzeltilerek, tahakkuk esas, dönemsellik ilkesi ve değerlendirme hükümlerine riayet edilerek, her vergilendirme dönemine tekabül eden faiz gelirlerinin beyanı sağlanmalıdır.

(1) Şubat 1996 sonu itibarıyla iç borç stoku 1 Katrilyon 776 Trilyon TL olup, Bunun 631 Trilyonu Tahvil, 900 Trilyon TL'lik bölümü H. Bonusu, 218 Trilyon TL avanslar ve 25 Trilyonluk bölümü kur farkından oluşmaktadır. Dünya Gazetesi 22.03.1996, S. 1

(2) "Türkçe Sözlük" Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı 247, Dördüncü Baskı, Ankara 1966 "Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi" Cilt 11, S. 834, İstanbul 1986.

(3) Yılmaz ÖZBALCI, GVK. Yorum ve Açıklamaları, Ankara 1988 S. 77.

(4) "Muaccel" kelimesinin sözlük anlamı "peşin, önelsiz, vadesiz"i "müccel" kelimesinin sözlük anlamı ise "ertelenmiş"tir. Türkçe sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı: 247, Dördüncü Baskı, Ankara 1966.

(5) Prof. Dr. Safa REİSOĞLU, Borçlar Hukuku, 5. Baskı, Ankara 1983 S. 201

- (6) Prof. Dr. Safa REİSOĞLU, a.g.e.. S. 200
- (7) Prof, Dr. Safa REİSOĞLU, a.g.e., S. 294.
- (8) Hasan KURT, Mükellefin Dergisi, Sayı 37, Ocak 1996, S. 60
- (9) Yılmaz ÖZBALCI, Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Ankara 1988, s. 77.
- (10) Yılmaz ÖZBALCI, a.g.e., S. 78
- (11) Vergi Usul Kanunu'nun 174. maddesinde hesap dönemi konusu düzenlenmiştir. Madde metni aşağıdaki gibidir.
"Madde 174: Defterler hesap dönemi itibarıyla tutulur. Kayıtlar her hesap dönemi sonunda kapatılır ve ertesi dönem başında yeniden açılır. Hesap dönemi normal olarak takvim yılıdır."
- (12) Mehmet MAÇ, Kurumlar Vergisi, Denet Yayıncılık A.Ş., İstanbul 1995, S. 13-23.
- (13) Şükrü KIZILOĞLU, VUK. ve Uyg. S. 2141
- (14) Musa ÖRMECI, KVK. Uyg. Esasları S. 135
- (15) Mukayyet değer, bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir. (VUK. Md.265)
- (16) Yılmaz ÖZBALCI, Vergi Usul Kanunu Yorum ve Açıklamaları, Ankara 1988, S. 545 **70**
- (17) Örneğin çözümünü kolaylaştırmak açısından tahvil ihraç giderleri ve Y Ltd. Şti. açısından da edinme giderleri ihmal edilmiştir.
- (18) Hazine bonusu ve devlet tahvili gibi kamu menkul kıymetlerine ilişkin olarak sağlanan iratları, GVK'nun 75. maddesi kapsamında elde eden GV mükelleflerinin bu gelirleri 1.1.1997 tarihine kadar gelir vergisinden müstesnadır. (GVK geç. md. 39/7)
- (19) 3946 sayılı kanundan önceki vergi sisteminde devlet tahvili ve hazine bonusu faizleri ile mük. 39. maddede sayılan diğer iratlar "indirilecek gelir" olarak tanımlanmaktaydı. indirilecek gelirler mükellefin kar-zarar durumuna bakılmaksızın vergi matrahından düşülmekteydi.
- (20) Sabah Gazetesi, 15 Mart 1996 Cuma S. 9.
- (21) Mehmet MAÇ, Kurumlar Vergisi S. 13-41 İstanbul 1996